

ביאורים

לא רק נבואה לרעה יכולה להתבטל. גם נבואה לטובה יכולה להשתנות. אנו למדים זאת מיעקב אבינו. הקב"ה ניבא לו שישמור עליו בכל אשר ילך. למרות נבואה זו יעקב אבינו פחד שאחיו עשו יהרוג אותו במפגש הטעון ביניהם. הרמב"ם מסביר שיעקב חשש מכיון שהנבואה שקיבל יעקב אבינו יכולה היתה להשתנות בעקבות חטאיו של יעקב. נבואה טובה, כאשר היא רק בין הקב"ה לנביא- יכולה להתבטל. הסיבה לכך היא שאין ביטולה גורם לערעור אמינותו של הנביא. שהרי הנביא עצמו שקיבל את הנבואה אינו זקוק לשום ראייה על כך שהקב"ה ניבא אותו. וממילא אין שום חשש שהנבואה הטובה תתבטל. כל הסיבה שאמרנו שנבואה טובה לא מתבטלת היא שאם כן לא יהיה לנו שום מדד על כך שהנביא הוא נביא אמת. סיבה זו אינה קיימת בנבואה שניתנה רק לנביא עצמו ולכן חטאיו יכולים לבטל את הנבואה.

בדבריו אלה של הרמב"ם מתגלה טובו העצום של הקב"ה. באמת גם נבואה לטובה היתה צריכה להתבטל לפי חטאיו, כמו שאצל הנביא עצמו הנבואה מתבטלת אם חטא. אך מכיוון שהנבואה ניתנה לרבים אין היא מתבטלת למרות שחטאו ואינם ראויים לבשורות הטובות!

הרמב"ם מוסיף פרט נוסף. נבואה לטובה אינה חוזרת רק אם נאמרה לעם באופן מוחלט בלא תנאי. אך אם הנבואה לטובה נאמרה על תנאי היא יכולה לחזור. דוגמה לדבר היא נבואת משה שאם בחוקתי תלכו תקבלו שחר. ודאי שאם חלילה לא נלך בחוקות ה' לא נקבל שחר. אך אם התנאי אינו קשור לרמה הרוחנית של מקבל השחר אינו משתנה למרות שהתנאי אינו קיים. בחטא העגל הקב"ה אמר למשה רבנו שישמיד את עם ישראל וזאעשך לגוי גדול. למרות שהתנאי בטל ועם ישראל לא הושמד- נבואת הקב"ה למשה רבנו שיהפך לעם גדול תקפה ואינה חוזרת, מכיוון שמה רבנו המשיך להיות ראוי להבטחת ה'.

הרחבות

• בדיקת הנביא בכל נבואה

במחלקתו עם חנניה בן עזרי. הגמרא אומרת [סנהדרין צ.] שחנניה בן עזור היה בתחילה נביא אמת אך הוא נהפך לנביא שקר. הבדיקות שצריכים לעשות לנביא שעליהן למדנו עד כה הן לא מבחן חד פעמי. כל נבואה ונבואה צריכה להיבדק לאור הכללים שלמדנו גם אם הנבואה נאמרת מפי אדם שהוחזק עד כה כנביא אמת, וכאשר נזהה נבואה שקרית, גם אם היא נאמרת מפי נביא אמת (כדוגמת חנניה בן עזור), מעתה הוא ייחשב נביא שקר ועונשו מיתה.

• נבואה על הטובה

"הנביא אשר ינבא לשלום בלא דבר הנביא ינדע הנביא אשר-שלחו ד' באמת". חז"ל במדרש מפרשים את דברי ירמיה כך: "אני מתנבא רעות, אם לא יבואו דבריי אין אני שקרן, שהקב"ה אומר לעשות רעה וחוזר בה. ואתה מתנבא טובות, ואם לא יבואו דברייך אתה נביא שקר, שהקב"ה אומר לעשות טובה ואף על פי שסרחנים הם (בני ישראל) אינו חוזר בו" [תנחומא וירא, יג.]. דברי חז"ל אלו תואמים את הבנת הרמב"ם בדברי ירמיה שנביא שקר נבחן כאשר הוא מנבא על טובה עתידית ולא רעה כיוון שהקב"ה חוזר בו מן הרעה אך לא מן הטובה.

שאלות לדיון

האם גם אנחנו צריכים לפחד מהמוות, "שָׁמָא יִגְרֵם הַחַטָּא"?
כיצד עלינו לצפות להתגשמות חזון הנביאים, בימינו?

אבל ענין פחד יעקב, אחר שהבטיחו הקדוש-ברוך-הוא בבשורות טובות, כמו שנאמר: פחד יעקב "והנה אנכי עִמָּךְ ושמרתִיךָ בכל אֲשֶׁר-תֵּלֵךְ" (בראשית כח טו), והיה מפחד פן ימות, כמו שנאמר: "ויירא יעקב מאד ויצר לו" (שם לב ח) – אָמְרוּ חֲכָמִים, זְכוּרֵם לְבִרְכָה, בענין ההוא: שהיה מפחד מעון, שָׁמָא יִהְיֶה גֹרֵם לוֹ מִיתָה, והוא מה שאָמְרוּ: "קא-סָבַר שָׁמָא יִגְרֵם הַחַטָּא" (ברכות ד א). יורה זה: שהקדוש-ברוך-הוא יבטיח בטובה, ויגברו העונות – לא יתקיים הטוב ההוא? ויש לדעת שענין זה אינו אלא בין הקדוש-ברוך-הוא ובין הנביא, אבל כשיאמר הקדוש-ברוך-הוא לנביא להבטיח בני אדם בבשורה טובה במאמר מחלט בלא תנאי, ואחר כן לא יתקיים הטוב ההוא – זה בטל ואי אפשר להיות. בשביל שלא יהיה נשאר לנו מקום לקיים בו אמונת הנבואה, והקדוש-ברוך-הוא נתן לנו בתורתו עקר: שהנביא נבחן כשיאמנו הבטחותיו.

ואל העקר הגדול הזה רמז ירמיהו במחלקתו עם חנניה בן עזרי. מפני שיִרְמְיָהוּ הָיָה מִתְנַבֵּא לְרָעָה וּלְמָוֶת, וְאָמַר שְׁנִבְיָכֵדְנָצַר יִגְבַּר וַיְצַלִּיחַ וַיַּחְרִיב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְחַנְנִיָּה בֶן עֲזָרָה הָיָה מִתְנַבֵּא לְטוֹבָה וּלְשׁוֹב כְּלֵי בֵּית ד' הַמּוֹבְאִים בְּבִלְה לִירוּשָׁלַיִם. וְאָמַר לוֹ יִרְמְיָהוּ, כְּשֶׁנִּתְפַּח עִמּוֹ עַל דְּרָף הָעֵקָרִים הַשְּׂמוּרִים, שָׁאֵם לֹא תִתְקַים נְבוּאָתוֹ וְלֹא יִגְבַּר נְבוּכַדְנֶצַּר, וַיִּשׁוּבוּ כְּלֵי בֵּית ד', כְּמוֹ שֶׁאֲתָה אֹמֵר – אִין זֶה הַדְּבָר מְכַחֵשׁ לְנְבוּאָתִי, אוֹלֵי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יִרְחַם עֲלֵיכֶם, אֲבָל אֵם לֹא יִתְקַים דְּבָרְךָ, וְלֹא יִשׁוּבוּ כְּלֵי בֵּית ד' – בְּזֶה יִתְבָּרַר שְׁנִבְיָאֲתָךְ שְׁקֵר, וְלֹא תִתְקַים לָךְ נְבוּאָה, עַד יִתְקַיְמוּ הַמּוֹעֲדִים הַטּוֹבִים שֶׁהִבְטַחְתָּ בָהֶם. והוא מה שאָמַר: "אך-שָׁמַע-נָא הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹבֵר בְּאָזְנֶיךָ וּבְאָזְנֵי כָל-הָעָם: הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר הָיוּ לִפְנֵי וּלְפָנֶיךָ מִן-הָעוֹלָם וַיִּנְבְּאוּ אֶל-אַרְצוֹת רַבּוֹת וְעַל-מַמְלָכוֹת גְּדוֹלוֹת לְמַלְחָמָה וּלְרָעָה וּלְדָבָר: הַנְּבִיא אֲשֶׁר יִנְבֵּא לְשָׁלוֹם בְּבֵא דְבַר הַנְּבִיא יִנְדַע הַנְּבִיא אֲשֶׁר-שָׁלַח ד' בְּאֵמֶת" (ירמיה כח ז-ט). רצונו לומר ב'דָּבָר הַזֶּה': שֶׁהַנְּבִיאִים הָהֵם הַמִּתְנַבְּאִים לְטוֹב וּלְרָע – לֹא נוֹכַל לְדַעַת מְכַל הַדְּבָרִים שֶׁהִתְנַבְּאוּ לְרָע אִם צָדְקוֹ בְּעֵדוּתָם, אוֹ כְּזָבוּ. אֲבָל תִּנְדַּע אֲמוּנַת דְּבָרֵיהֶם כְּשִׁיבְטִיחוּ בְטוֹבָה וְתִתְקַיְמוּ.

ירמיה וחנניה
בן עזור

